

nja kvislinških i kolaboracionističkih pokreta, prije svega četničkog, jer je studija o DV neposredno i nedvosmisleno pokazala da je istorijat četništva u istočnoj Bosni, hronološki i koncepcijski sve do polovine 1942. bio specifična pojava i da se ne može mehanički stavljati znak jednakosti između četničkog pokreta u Srbiji i Crnoj Gori i istočnoj Bosni, naravno samo u vrijeme postojanja DV. Isto tako, između istočnobosanskog četništva i doktrinarnog četništva koje je uporno dolazilo preko Drine distinktivno je značajna i činjenica da je NOP u ovoj regiji svo vrijeme postojanja bio fleksibilan do te mjere da je svim neosvjedočenim protivnicima pružao identičnu priliku da aktivnim učestvovanjem u narodnooslobodilačkoj borbi manifestuju svoj patriotizam, antifašizam i etiku.

Već i po sugerisanju, ako ne i potpunom ekspliciranju takvih uvjerenja, Hamovićeve knjiga, uz imponujuću dokumentarističko-faktografsku iscrpnost i preciznost, posjeduje dovoljno originalnih i autentičnih kvalifikativa koji je svrstavaju u red istoriografskih radova nesumnjive naučno-istraživačke vrijednosti.

Tihomir Klarić

JUGOSLAVIJA ZA POBEDU I SLOBODU 1941—1945, biblioteka Vojnoizdavačkog zavoda — Ratna prošlost naroda i narodnosti Jugoslavije, Beograd, 1985, str. 160.

Povodom obilježavanja 9. maja — dana pobjede nad fašizmom — biblioteka Vojnoizdavačkog zavoda — Ratna prošlost naroda i narodnosti Jugoslavije — izdala je publikaciju pod nazivom: Jugoslavija za pobjedu i slobodu 1941—1945. Riječ je o 133 stranice teksta, 15 skica, 6 tabela, 44 fotosa i 3 faksimila na čijem oblikovanju je saradivalo više institucija, istaknutih naučnih radnika iz oblasti istoriografije, pravnih i političkih nauka i ratne vještine, revolucionara, boraca NOR-a i starješina JNA.

Želja izdavača je da se najširem krugu čitalaca, posebno onim najmlađim, ponudi na jednom mjestu iskaz, svjedočenje o našoj narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji, odnosno doprinosu Jugoslavije borbi za pobjedu i slobodu 1941—1945. godine, zasnovano na dokazima i provjerenim istorijskim činjenicama.

Knjiga je sastavljena od šest tematskih cjelina, odnosno poglavlja, koje obrazuju hronološki prikaz zbivanja u Jugoslaviji, počevši od fašističke agresije na Jugoslaviju, pa preko jugoslovenskog oružanog ustanka, odsudnih bitaka narodnooslobodilačkog rata, revolucionarne pojave federativne države i konačnog oslobo-

đenja Jugoslavije, do prikaza istorijskog mjesta i uloge narodno-oslobodilačke borbe u okviru antifašističke koalicije.

Prva tematska cjelina — Fašistička agresija — ima prevashodno funkciju uvodnog teksta, jer ukazuje na uzroke drugog svjetskog rata i prirodu i karakter fašizma koji se, počevši od svoje pojave u Italiji 1922. i Njemačkoj 1933. godine, ispoljavao sve otvorenije kao oblik vladavine najreakcionarnijih imperijalističkih krugova, zasnovan na otvorenoj diktaturi, nasilju i agresivnim ciljevima u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Kao reakcionarna ideologija i krajnje desni socijalno-politički pokret u službi krupne buržoazije i militantnih snaga, temeljio se na idejama i praksi rasizma, nacionalizma, šovinizma i revanšizma, čime je predstavljao glavnog neprijatelja za sve progresivne snage i narode.

Okrećući svoju privrednu, diplomatsku, političku i vojno-stratešku ekspanziju prema zemljama jugoistočne Evrope, nacistička Njemačka je tražila da i Kraljevina Jugoslavije uđe na miran način u njenu »paukovu mrežu«. U želji da sačuva svoje klasne pozicije vlada Cvetković—Maček je pristupila Trojnom paktu.

U trenucima kada je Hitler računao da je Jugoslavija postala sastavni dio interesne sfere za dalja osvajanja, oborena je 27. marta 1941. godine vlada Cvetković—Maček, što je uticalo da njemačka oružana sila, uz obilnu podršku svojih satelita, preduzme oružani napad na Jugoslaviju. Mada je zemlja brzo okupirana, narodi Jugoslavije nisu bili za »novi evropski poredak«, već za dalju borbu protiv okupatora. I kao što je aprilski rat na Jugoslaviju i Grčku uslovio određenu hronološku izmjenu u strateškom njemačkom planu napada na Sovjetski Savez, s dalekosežnim posljedicama, tako je i jugoslovenski ustanak, koga je sistematski pripremila i predvodila Komunistička partija Jugoslavije, negirao čin okupacije i dubinskom snagom narodne volje otvorio novu stranicu u njihovoj istoriji.

Jugoslovenski oružani ustanak, kao novo i za Hitlera neočekivano ratište u okupiranoj Evropi, prikazan je u knjizi kroz njegove političke i vojne pripreme, početak borbe, razvoj i organizaciju ustaničke vojske i vlasti, prilagođavanje organizacije KPJ naraslim potrebama ustanka, stav i odnos bivših građanskih partija i njihovih ljudi prema ustanku, protiv-ofanzivne pohode okupatora i njihovih kvilinga prema središtima ustanka, kao i kroz preraštanje ustanka u opštenarodni oslobodilački partizanski rat, koga krajem 1941. karakteriše, pored ostalog, stvaranje 1. proleterske brigade, a naredne 1942. godine, stvaranje novih brigada i prvih divizija i korpusa narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Treća tematska cjelina posvećena je mjestu i ulozi jugoslovenskog ustanka u okviru antifašističke koalicije, stvaranju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, te odsudnim bitkama narodnooslobodilačke borbe u dolinama Neretve i Sutjeske.

Nakon ovih bitaka uslijedio je polet jugoslovenskog oslobodilačkog pokreta i na vojnom i na političkom planu, koji se, u dobroj mjeri, podudara sa ratnom prekretnicom na svjetskim frontovima u korist saveznika.

Iza prikaza uspjeha na vojnom planu širom Jugoslavije slijedi tematska cjelina pod naslovom *Revolucionarna pojava federativne države*, čiju središnju tačku čini osnivanje zemaljskih antifašističkih vijeća i pretvaranje AVNOJ-a u najviši organ zakonodavne vlasti naroda Jugoslavije. U vezi s tim stoji i nimalo laka borba za međunarodno priznanje nove Jugoslavije.

Predmet petog poglavlja je borba za konačno oslobođenje Jugoslavije, koja se na vojnom planu odvija kroz odbranu već postojećih slobodnih teritorija i gradova, približavanje savezničkih frontova jugoslovenskom ratištu, konačno oslobođenje istočnog dijela zemlje, a na političkom, kroz stvaranje jedinstvene vlade, međunarodno priznanje i proglašenje republike Jugoslavije.

Okosnicu šestog, završnog poglavlja, čini tekst koji se odnosi na prikaz ratnih napora koje je dala Jugoslavija pobjedi nad fašizmom, kao i tekst koji govori o osobenosti narodnooslobodilačke vojske među ratnim armijama antifašističke koalicije.

Mada su o narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji napisane brojne knjige različite vrijednosti, obima i sadržaja, počevši od naučnih studija u obliku monografija, istorijskih pregleda, enciklopedijskih izdanja, hronika, memoara, pa do naročito brojne publicističke literature, ipak je knjiga koju ovdje prikazujemo nešto sasvim novo i netipizirano. Radi se, zapravo o knjizi koja po obimu i nije velika, ali je po unutrašnjoj arhitektici i sadržaju takva da čitaocima svih profila pruža mogućnost da se za relativno kratko vrijeme i uz neveliki napor upoznaju sa suštinom pojave, razvoja i pobjede jugoslovenske oslobodilačke borbe i revolucije, s posebnim osvrtom na hronološki i predmetno razgranatu istoriju nastanka i četvorogodišnjeg razvitka narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Pisana je analitičko-sintetički, razložno, dokumentovano i zanimljivo. Ona ne bi mogla ni nastati bez oslonca na brojne prethodne knjige i rezultate istraživačkog rada niza naučnih ustanova i pojedinaca. To je, svakako i razlog što joj nije signiran jedinstveni autor. Na čelu autorskog tima bio je akademik Vlado Strugar.

Skice, faksimili i ratne fotografije čine knjigu još privlačnijom i bližom čitaocu. Nema sumnje da će ova publikacija biti vrlo korisna udžbenička literatura, posebno za mlađe naraštaje koji o doprinosu Jugoslavije pobjedi i slobodi i ne znaju drugačije nego preko knjiga i usmenog predavanja.

I autorski tim i biblioteka Vojnoizdavačkog zavoda, koja je ovu knjigu izdala, zaslužuju svaku pohvalu.

Zdravko Antonić